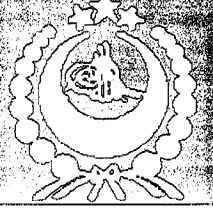

GÖK BAYRAK

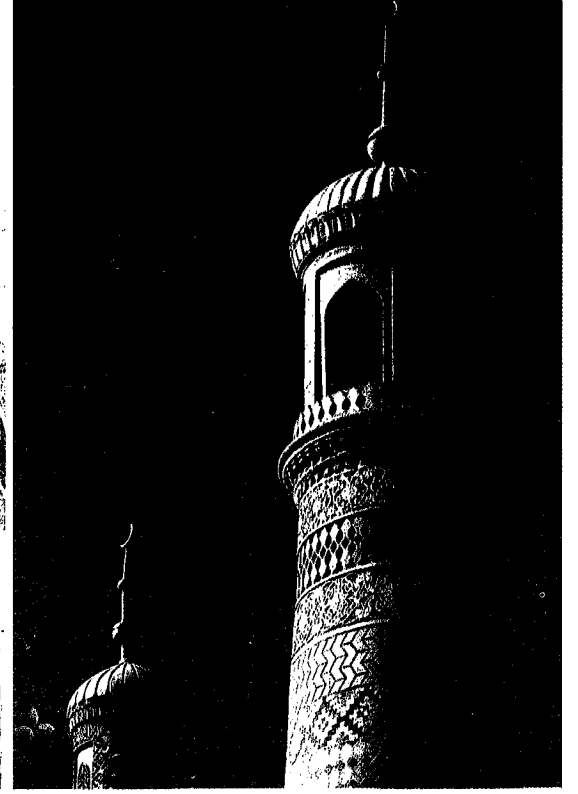

DOĞU TÜRKİSTAN KÜLTÜR VE DAYANIŞMA DERNEĞİ YAYINDIR

1988 GÜZ AYI

İKİ AYLIK FİKİR VE KÜLTÜR DERGİSİ

FİYATI: 15.000 TL

Kaşgar'da vakit

Derler ki, güzellikte
Eşsizdir Van şehrimiz...
Buhara "İlim,i Hadis"
Kaşgar "Divan" şehrimiz.

Yer sofralarında sessiz bekleyiş..
Kaşgar'dayız.. bir Ramazan vaktidir.
Fergane düzüne çoktan indi gün..
İdgah camiinde ezan vaktidir.

Ezan'ın adı var sedası tutsak...
Allahuekber'in nidası tutsak..
İbadetler mevcut; edası tutsak...
Kanımın içine sızan vaktidir.

Sessizlik eritmiş demiri, tuncu...
Bilemiş yürekte mukaddes hıncı.
Yüzlerde görmedim iftar sevinci..
Bu an, ifritimin azan vaktidir.

Ne zamandır güneşlerim küsufça..
Er doğmuyor Satuk Buğra vasıfça..
Has hacıpler yetişmiyor Yusuf'ça..
İrfan tarlamız hazan vaktidir.

Kutlu ocaklarda yanmıyor odum...
Bacalardan yüce tütüyor dudum..
Dil tahtımın şehin şahı Mahmud'um!..
Türkistan'da Türk'ün hazan vaktidir.

Niyazi Yıldırım GENÇOSMANOĞLU

**DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA
DERNEĞİ YAYIN ORGANIDIR**

MAYIS - 1994 CİLT: 1 SAYI: 3

SAHİBİ
KAYSERİ
DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA DERNEĞİ ADINA
MEHMET CANTÜRK

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
SEYİT ÖMER TÜMTÜRK

YAYIN KURULU
CELÂLETTİN BATUR
SEYİT TÜMTÜRK
ABDULSAMET İLKTÜRK
EBUBEKİR TÜRKSOY
GALİP BATUHAN

HABER SORUMLUSU
ABDULSAMET İLKTÜRK
REKLAM VE ABONE SORUMLUSU

CELALETTİN BATUR
İDARE YERİ
DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA DERNEĞİ
KAYSERİ

YAZIŞMA ADRESİ
HOCA AHMET YESEVİ MAH. TÜRKİSTAN
EVLERİ 44. SOK. NO: 28/A
38090 KOCASINAN/KAYSERİ
TEL/FAX: (352) 339 39 65

BASKI
CİHAN OFSET
TEL: (352) 231 17 06 - 222 71 47
KAYSERİ

YILLIK ABONE:
YURT İÇİ: 90.000
ALMANYA: 20 DM.
DİĞER: 10\$

Yayınlanan yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir. Gönderilen yazılar
yayınlansın veya yayınlanmasın iade
edilmez. İsim zikredilmeden iktibas
edilemez

İÇİNDEKİLER

- * BAŞMAKALE**
Şehid Olmanın Fazileti
Mehmet Emin BATUR.....
- * BAKIŞ**
Barın Katliamı Üzerine
Mehmet Emin BATUR 3
- * YORUM**
Doğu Türkistanda Tasavvuf ve Hoca
Ahmed Yesevi
Mehmet CANTÜRK 5
- * KÜLTÜR**
Doğu Türkistanda Yazı ve Alfabe
Celalettin BATUR 7
- * ŞİİR**
Kerindaşlık
Batur ERŞİDİNOĞLU 8
- * HABER-YORUM**
Unutulan Vatan Kırım
Doğu Türkistan Gençleri 9
- * UYGUR TABABETİ**
Doğu Türkistanda Uygur Tababeti
Tarihi ve Gelişimi
Dr. Hacı Abdullah ÖZHAN 11
- * ANANE**
Doğu Türkistan'da Kurban Bayramı
Nuri YARKENTLİ 12
- * BAKIŞ**
Uygurlar
Gökbayrak 13
- * HABERLER**
A. Samet İLKTÜRK 15
- * TARİH**
Şark-ı Türkistan Tarihi
Seyit Ömer TÜMTÜRK 17
- * HİCRET**
Hicrete Hazırlık
Ebubekir TÜRKSOY 19

Abdulcelil TURAN
Yenidoğan Mh. 41. Sk. No: 47
Daire: 4 Zeytinburnu-İST.

Şehid olmanın fazileti

Mehmet Emin BATUR

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Şehidlik çok yüksek bir mertebedir. Allah yolunda canını veren bir müslümana "şehid" denir, çoğulu şühedadır. Şehid şehadet masdarından "Fail" anlamına "Feil" veya mef'ül olarak şahit ve meşhud manasınadır. Kendi geleneğimizde "Şehid", "meşhud bilcenne" yani cennetlik olduğuna şahitlik edilen kişi demektir.

Şehid'lerin Allah katında dereceleri pek yüksektir. Hak yolunda şehid olanlar, sonsuz bir hayata sahiptirler. Bunlar sonsuz bir alemde daima rızıklandırılacaklardır. Bunların bu özelliklerinden dolayıdırki, ayrıca yıkanmaları gerekmemekte ve kanlı elbiseleri kendileri için bir seçkinlik nişanı olmaktadır. O kan, bir ibadet eseridir.

İnsanın iyi haller içinde yaşayıp şehid olarak ölmesi, onun hakkında pek büyük bir saadettir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Şehidliğe ermesini yüce Allah'dan ihlasla dileyen kimseyi, döşesinde ölmüş olsa dahi şehidlik mertebesine erdirtir" işte bu, ihlasın ve güzel niyetin, yüksek derecelere ulaşma sevgisinin bir mükafatıdır.

Müslümanlar üzerine, Allah (c.c.) tarafından farz kılınan Cihad görevini üstlenenler, aldıkları tevhid sancağını uzun ve zahmetlerle olu bir yolda taşırken sonsuza kadar sürecek olan bu cihad ve mücadele esnasında elde edilecek üstünlük uğranılacak mağlubiyet ve her türlü engeli göze almış ve peşinen kabullenmişler demektir.

Elbetteki bu yolda yürüyenler arasında şehid düşecekler olacaktır. Bunlar şerefli, değerli ve temiz ölümlerdir. Allah yolunda, milli ve manevi değerler uğrunda mücadele ederken öldürülenler gerçekte ölü değil, diridirler. Onlara ölü demek doğru değildir. Allah onlara "diri" diyor onlar mutlakada diridirler. Onlar görünüşte öldürülmüşlerdir. Maddi gözle bakanlar onları böyle görürler. Fakat ölümün ve hayatın gerçek yüzleri böyle yüzeysel ve basit bir ölçüyle değerlendirilemez. Hayatın birinci özelliği faaliyet, büyüme ve harekettir. Ölünün ilk özelliği hareketsizlik, donukluk ve geride kalanlarla irtibatın kesilmesidir. Bu açıdan baktığı-

mızda şehidlerin ölmediklerini görürüz. Çünkü Alah yolunda öldürülen bu kimselerin uğrunda hayatlarını feda ettikleri değer, hakkın kuvvet bulmasıdır. Dolayısıyla savundukları idealler onların kanları ile sulanıp boy atmakta, şehadetleri geride kalanların morallerini yükseltip onlara destek olmaktadır. O halde şehidler, hayatı yönlendirip şekillendirmede aktif, itici ve etkin bir unsur olarak yaşamaya devam etmektedirler.

Belirttiğimiz bu özellikleri ile veya hakikatını idrak edemediğimiz başka günlerden Rableri katında da diridirler. Allah'ın onlar hakkında "Onlar diridirler fakat siz farkında değilsiniz" buyurması diri olduklarını isbata yeterlidir.

Evet! Onlar hem diriler hem de Allah katında en güzel lütuf ve ikramlara kavuşmakta, en büyük ecir ve mükafatı almaktadırlar. Sahih-i Müslim'de geçen şu hadis-i şerif onların içinde bulun-

dukları durumu çok güzel ifade etmektedir.

"Şehidlerin ruhları, cennette yeşil bir kuş olarak diledikleri gibi gezler. Sonra arzın altına asılmış kandillere yaklaşırlar Allah onlara bakar ve: "Ne istiyorsunuz?" diye sorar. Onlar şöyle dereler: "Bundan daha güzel ne isteyebiliriz? Sen bize hiç bir yaratığa vermediğin lütufları verdin." sonra yüce Allah onlara aynı soruyu tekrar sorar. Onlar, mutlaka birşey istemeleri gerektiği konusunda ısrar edildiğini görünce şöyle dilekte bulunurlar:

"Ey rabbimiz! Senden bizi bir daha dünyaya döndürmeni ve senin yolunda ikinci bir defa şehid oluncaya kadar savaşmayı nasip etmeni istiyoruz."

Yine Ebu Hureyre'nin (r.a.) rivayet ettiği bir Hadis-i Şerifte Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Cenab-ı hak kendi yolunda cihad'a çıkanlara kefil olmuş ve şöyle buyurmuştur: "O sadece benim yolunda, bana inandığı, Resulünü tasdik ettiği için cihada çıkarsa, ben ona kefil oluyorum. Onu ya cennete koyacağım veya elde ettiği o sevap ve ganimetle beraber çıktığı evine geri döndüreceğim."

Görülüyorki, müslümanlar için Cenab-ı hak, yaşamlarında Cihad sevabı, ölümlerinde ise şehidlik mertebesi gibi iki büyük mükafat hazırlamıştır. Bizleri de Allah (c.c.) dünyada ve ahirette bu iki nimetin tadına varanlardan eylesin.

● ●
Şehid'lerin Allah katında dereceleri pek yüksektir. Hak yolunda şehid olanlar, sonsuz bir hayata sahiptirler. Bunlar sonsuz bir alemde daima rızıklandırılacaklardır. Bunların bu özelliklerinden dolayıdırki, ayrıca yıkanmaları gerekmemekte ve kanlı elbiseleri kendileri için bir seçkinlik nişanı olmaktadır. O kan, bir ibadet eseridir.

Barın katliamı hakkında

Mehmet Emin BATUR

Burada bahsetmek istediğimiz konu, yalnızca Türk ve İslam âlemi adına değil, tüm insanlık adına lanetlenmesi ve protesto edilmesi gereken bir katliamın dünya kamuoyuna duyurulması hususundadır.

Çin bilindiği gibi büyük bir uzak doğu ülkesidir. Eski çağlardan beri esrarengiz bir toplum manzarası arz etmektedir. Asırlardır dünyaya bir yüzünü göstermiş diğer çirkef yüzünü ise daima saklı tutmuştur.

Günümüzdede bu ikiyüzlü yapısı ile dünyanın gözünü boyamakta, işgal etmiş olduğu ezeli ve ebedi Türk yurdu olan Doğu Türkistan'ı dünyanın gözleri önünde sessiz sedasız yutup yok etmekte ve gelecek için sinisice, tehlikeli plânlar yapmaktadır.

Kaşgar, Doğu Türkistan'ın en eski ticaret merkezidir. Aydın halkın büyük çoğunluğu burada yaşamaktadır. Yüksek okulların sayısı burada daha fazladır. Halk aktualiteden haberdardır. Divan-ı lûgat-it Türk'ün müellifi Kaşgarlı Mahmut gibi kendilerinden 1000 yıl sonra, yani bu gün dahi insanlığın, Türk ve islâm aleminin istifadesine kaynak teşkil eden eserlerin müelliflerinin yetiştiği Kaşgar, tarih boyunca Çinlilerin hedefi haline gelmiştir.

Doğu Türkistan Türkleri arasındaki teşkilatlanmalar bu vilayetle başlamaktadır. Dolayısıyla Çin hükümetince çok sıkı denetim altındadır.

Kaşgar'a bağlı Aktu nahiyesinin Barın kazası Çin yönetimince özel bölge ilan edilmiştir. Stratejik Bulunköl geçidine 25 km. dir. Buraya özel izinle girilir.

Doğu Türkistan'da faaliyet göstermekte olan **Şark-ı Türkistan Partisi** 3-4 yıl öncesinden beri çalışmalarını sürdürüyordu. Kargalık medresisinin kapatılmasından sonra kendilerine iş imkanı verilmeyen aydınların bir kısmı çeşitli yollardan buraya gelip teşkilatlanmışlardı.

1990 Yılı 4 Nisan'da

Ramazan ayınının 17. günü bir cami onarımı esnasında caminin yapımına izin vermeyen Çinli askerlerin silahsız halkın üzerine ateş açması üzerine olay büyüdü ve askerlerden elde edilen silahlarla günlerce çatıştılar, daha önceleri zaten bu teşkilat üyeleri ming-bing adı verilen sınır muhafız milisleri arasında büyük miktarda üye ve sempatizan toplamışlardı. İlk iş olarak başlarındaki siyasi komserleri etkisiz hale getirdiler. Stratejik öneme haiz Kaşgar-Koşrap karayolu üzerindeki bir geçide hakim oldular. O yöne doğru gelmekte olan Çin birliklerini burada karşılayıp yok ettiler.

Yaklaşık 1 ay süresince Çin işgal orduları ile savaştılar. Normal teçhizatlı askerleri ile baş edemeyeceklerini anlayan Çin yöneticileri bundan sonrada ağır silahlara baş vurdular.

Dağlara doğru yayılan mücahitler haftalarca son model muharebe silahları ile mücehhez Çin kuvvetlerine karşı koydular.

O günlerde Ürümçi televizyonunda Barın olayları ile ilgili olarak verilen haber programında birçok askeri araç ve tankların enkazları göstermiştir.

Teşkilatın, Afganistan'da Ruslara karşı mücadele eden Türk mücahit guruplarından silah yardımı aldıkları bildirilmektedir. Bu nedenle Çin işgal yönetimi Doğu Türkistan'ın Pakistan'la tek bağlantı yolu, Karakurum karayolunu 1990 yılından beri kapatmış bulunmaktadır.

Çin işgal idaresi Lençu'daki Çin hava indirme tugayından 7 bin civarında paraşütcü birliğini barına sevk etmiş, Kaşgardaki bir mekanize birliğinde Barın mücahitlerinin üzerine göndermiştir. 9 köy haritadan tamamen silinmiş 7000 kişi tutuklanmış 2500'den fazla Doğu Türkistan Türk'ü de şehit edilmiştir. Çin işgal yönetimi Barın'da kimyasal silah'ta kullanarak insanlık suçu işlemiştir.

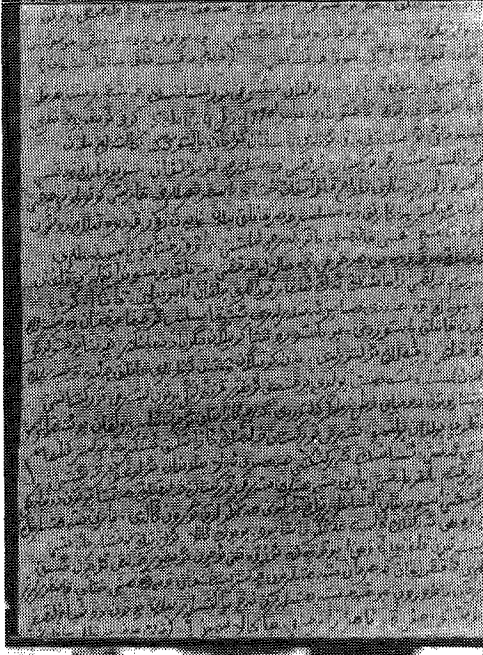
Barın olayları sırasında Çin başbakanı Li- Peng'in saat başı telefonla bilgi alarak gelişmeleri takip ettiği de gelen haberler arasındadır.

Çin'li General Wang En Mao'nun Komünist hükümetin bir toplantısı sırasında "Tanrıya şükürki Kaşgar şehri isyancıların eline geçmedi eğer isyancılar Kaşgarı almış olsalar idi dünyaya Doğu Türkistan Cumhuriyeti kurulduğunu ilân etmiş olurdu. O zaman bizim başımız büyük derde girerdi" şeklinde konuştuğu öğrenildi.

Bu kana susamış insanlık düşmanı Çin sürülerine dünya milletleri olarak gereken ikaz yerinde ve zamanında yapılmayacak olursa bütün Asya kıtası ve dünya ülkeleri yeni tehlikelere ve tehditlere gebecektir.

**DOĞU TÜRKİSTAN PARTİSİNİN
TÜM İNSANLIĞA ÇAĞRISI
KAN KARDEŞLERİMİZ, DÜNYA
TÜRKLÜĞÜNE
DİN KARDEŞLERİMİZ,
DÜNYA MÜSLÜMANLARINA
DÜNYADAKİ, HÜRRİYETİ, HAK VE
HUKUKU KORUYUCU BÜTÜN
TEŞKİLATLARA,**

BAĞIMSIZLIK VE DEMOKRASİYİ
SEVEN VE KORUYAN BÜTÜN
HÜR VE DEMOKRATİK DEVLETLERE,
ERKSEVER DÜNYA HALKINA.

BARIN GAZİLERİNİN HÜR DÜNYAYA GÖNDERDİĞİ
EL YAZMASI MESAJ

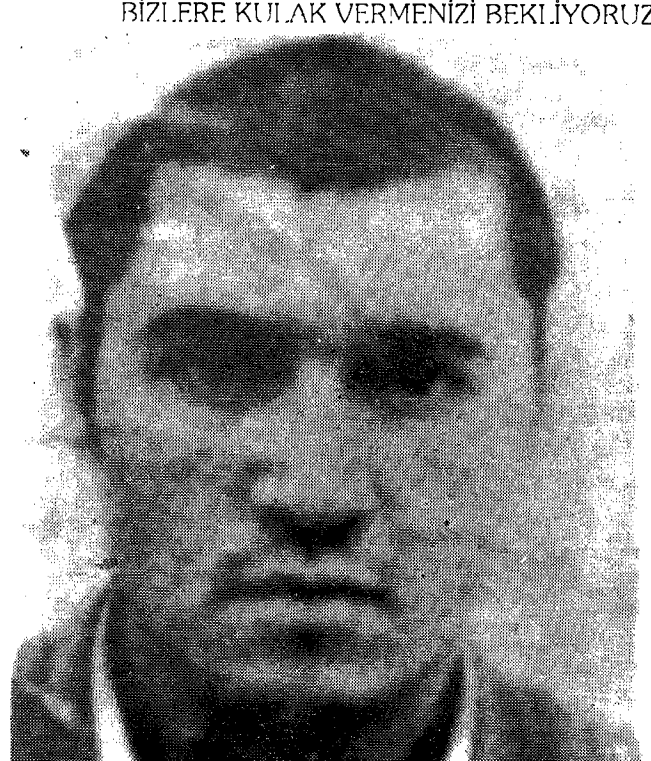
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TEŞKİLATINA:

Uygur Türk'lerinin Anavatanı olan Doğu Türkistan'ın tarihi baş kenti ve kültür merkezi olan Kaşgar şehrinin 45 km. batısındaki Aktuğ ilçesine bağlı Barın kasabasında Uygur çiftçi ve köylüleri ilkel av tüfkleri, molotof kokteylleri, balta, keser ve ağaç sopalarla silah-

lanarak Doğu Türkistan halkını vahşet derecesinde ezmeye devam eden ve yurdumuzu sömüren Çinli işgalcilere karşı, 5 Nisan 1990 tarihinde hareket başlattı. Harekate katılan her fert sınırsız fedakarlıklar ve benzersiz kahramanlıklar göstererek, kendilerinden kat kat üstün olan işgalci düşman kuvvetlerine, kanının son damlasına kadar karşı koydu. İnsanlık duygusundan mahrum Çinli işgalciler halkın haklı isteklerine ve kanuni taleplerine ulaşmak için başlattığı bu hareketi, zamanımızın en modern silahlarını kullanarak kanlı bir şekilde bastırdı. İşgalciler, bu küçük ve haklı hareketi bastırmak için yüzbinlerle ifade edilebilecek miktarda askeri güç kullandı. Bu bastırma hareketinde binlerce vatanperver genç, bu kanlı çatışmalarda, kahramanlık destanları yazarak şehit oldu. Partimizce Barın kasabasında gerçekleştirilen bu kutsal hareket bütün Doğu Türkistan'da ve Dünyada geniş yankılar uyandırdı. Bağımsızlık için gerçekleştirilen bu hareketin başarısız olmasına rağmen, bu hareket Doğu Türkistan halkının bağımsızlık mücadelesine olan azmini kuvvetlendirmiştir. Üstelik halkımızın neler yapabileceğini göstermiştir. Barın şehitlerinin Doğu Türkistan halkının ve hürriyetperver insanlık aleminin kalbinde ebedi yerini almıştır. Barın şehitlerin pak ruhu erklik aleminde ebedi yaşayacaktır. Yüce Allah (cc) bahtiyar, mekanlarını cennet eder inşaallah.

Aşağıda resimleri bulunan, ülkesi ve dini için asil kanlarını akıtan kahraman şehitlerimizi derin bir özlemle ve rahmetle anıyoruz. Vahşi Çin'lileri lanetlerken, şehitlerimiz ve gazilerimizden sadece küçük bir kısmını Türk, İslam ve İnsanlık alemine delilleri ve fotoğrafları ile tanıtıyoruz.

BİZİ FRE KULAK VERMENİZİ BEKLİYORUZ!

Barın katliamında şehid olanlardan ikisi: Yolbars Tohti ve Ebubekir Turgun

Doğu Türkistan'daki Tasavvuf ve Hoca Ahmet Yesevî

Mehmet Cantürk

Ahmet Yesevi Türkistan'da Kul Hoca Ahmet ünvanları ile meşhur olup, tasavvufun bütün kollarına ve sohbetlerinde onun Divan'ı Hikmeti mevize ve nasihat doktrini halinde okunur. Cehri zikre, zikrin çekimine ilk önce ahenkli bir şekilde en az iki veya üç kişi tarafından okunan Ahmet Yesevi'nin hikmetleri ile başlanır. Zikir ve okunan hikmetlerin coşkusu ve ses dengesi birbirini takip ederek yükselir. Zikir son zirvesini bulduğunda sohbet başı veya halka başı, zikri durdurur. Bu defa tek bir kişi Ahmet Yesevi hazretlerinin hikmetlerinden biri ile ortaya çıkar ve yüksek sesle okumaya başlar. Zikrin getirdiği coşku ve bu okunan hikmetlerin tesiri ile umumi bir feyz, Allah'a münacatlar, mağfiret talepleri ve birbirleri hakkında hayırla dualar devam eder.

Türkistan'da tasavvuf ve tarikat dalı olarak dört silsile bilinmektedir. Bunlar

1. Kadiriye
2. Nakşibendiye
3. Cestiye
4. Sühreverdiye

olarak tanımlanır. Zikri geçen dört tarikatın içinde Kadiriye ve Nakşibendiye çok şumüllüdür. Bilhassa Nakşibendiye her dört tasavvufu ihtiva eden genel kapsamlı ve şayi haldedir. Ahmet Yesevi Hazretleri divanlarında bu dört tarikatın hal ve üslupları, vird-i evred, tilavet-i Kur'an, salavat-i şerife gizli ve aşikare zikirle Allah'ü Tealanın isim ve sıfatlarını seslendirmeğe rağbet ve işaretler vardır. Bu dört tarikatın dört eshab-ı güzinden gelmiş olduğu söylenir. Ve Ahmet Yesevi Hazretlerinin Divan-ı Hikmet'indeki irşad usulü İslam'ın beş rükünü üzerinde olup, onu yapanlar müjdelendikten sonra, hemen ardından İslam'ı kabul etmeyen veya hakkı ile riayet göstermeyenlerin keder ve piş-

manlıklarında Kur'anı Kerim uslubunca, sade Türk halk dili ile anlatılmaktadır. Bunun yanı sıra insan sevgisi ve Allah'ın bütün mahluklarına karşı iyilik yapmak ve hizmet severliğe yönelik "Kim ne görsen kulu olup hizmet kul" gibi uzun ve sade dörtlük mısralarla, fıkralarla ayet'i kerime ve hadis-i şerif manalarına telmih ve işaret, iktibas, geçmişi hikaye ve geleceği tasavvur gibi bütün belağat ve fesahat kaidelerini en sade Türk halkı dili ile ortaya koymuş olduğu edebiyatçı seçkin ilim adamları tarafından takdire şayan olup, onlar, Divan'ı Hikmet'in Türk dili ve edebiyatının muhafazakar bir menbaı olarak kalacağına inanmışlardır.

Üç yüz altmış su geçtim
Dört yüz kırk dört dağ aşım

mısrası ile Ahmed Yesevi'nin insan psikolojisi ve fiiki yapısı üzerinde dahi tetkik yapmış olduğu anlaşılır. İlim adamları bu beyitte geçen, "suyun insan vücudundaki damarı, dağın ise kemikleri" ifade ettiği kanaatindedirler.

Ahmed Yesevi Hazretlerinin İsmi ve Kutsallık Şayiası:

Doğu Türkistanın Hoten vilayeti ve civarında Hoca Ahmed İsmi çok yaygındır. Bu isimle adlandırılan şahıslar muhakkak ya ilimle iştilal eder veya tasavvufu meşgul olur. Kaşgar ve Yarkent havalisinde Kul Ahmet ismiyle meşhur, sülalece alim ve takva şiar bir soya mensup merhum Üstazı Kul Ahmed Ahun bunlardan biri olup, bütün insanlar tarafından sevilmiş, güzel ahlak ve faziletlerin timsali, ünvan ve rütbeden hiç hoşlanmayan, gösteriş ve riyadan nefret eden, bir kişiliğe sahipti. Defalarca keramet ve velayetine şahit olduğum üstazımın ismi gibi oğlumun adını Kul Ahmet diye isimlendirdim. Salih kişilerin ismi o adı taşıyan kişide tesirli olur görüşü Türkistanda çok yaygın

olup, özen gösterilir.

Ahmed Yesevi Hazretlerinin 63 yaşında yer altına girdiği ve yer altı halvetinde de o süre kadar yaşadığı çok yaygın bir konudur. Bir de Ahmet Yesevi Hazretlerinin umumi mutfaktaki büyük zaman hikayesi vardır. Bu kazana Türkistanda **daş** denir. O daşda pişirilen çorbaya şilan ismi verilir. Tasavvuf dergahlarına Hankah derler. Bu ismin dahi Ahmet Yesevi Hazretlerinin halvetgahından alındığı söylenir. Buralara gelen herkes o daşda pişirilen çorbadan içerler ve mübarek sayarlar.

Türkistanda Ahmet Yesevi Divanını Temsil eden Tasavvuf Şairleri:

1. Azim Hoca
2. Hüveyda Çimyanı
3. Abdülaziz Meczub Nemengani
4. Abdullah Hasta Yarkendi

Adı geçen şahıslar ilim ve irfan sahibi olmakla birlikte tasavvuf babından Ahmed Yesevi Hazretlerinin öz mümesilleri olup her birinini divanı Ah-

met Yesevinin tercümei halini ve ilk tarikat mürşidi ve rehberlerin Ahmet Yesevi olduğunu ifade eden beyit ve mısralarla doludur. Velhasıl Türkistanda ne kadar evliyaullah varsa hepside Ahmet Yesevi hazretlerinin aşağıdaki mısralarını kendine rehber edinmişlerdir.

Allah deyin, yaşlar aksın gözlerinden
Dürriler damlasın her söyleyen sözlerinden
İfar ünsün her bir bastığın izlerinden
Bu hasreti peyda Allah yadı

Bu istikametle hareketle Büyük Türkistan, yani Batı ve Doğu Türkistan'da da Anadolu'da olduğu kadar erenler, veliler, yetişkinler geçmiş ve o topraklarda gömülmüştür. Ne acıdır ki, Batı Türkistan bir asra yakın komünistlerin esaretinde kaldı. ilahi bir lutfun tecellisi olarak kurtuldular. Maa-lesef Doğu Türkistan hala Çin mezalimi ile yanıp tutuşmaktadır. Her gecenin gündüzü olduğu gibi inanıyoruz Cenabı Allah bizde hürriyet nasib eder. Ve Ahmet Yesevi hazretlerinin diyarından küfür ve dalalet kabusları silinmiş olur.

BEYİTLER

O makamı bildirmeye rehber gerek
Tarikatın insafına safder gerek
İşbu yolu zabteyleyen server gerek
Öyle mürşit cennet mülkünü tayran kılar

•••

Dervişim deyip taat kılar halk içinde
Riya kılıp koşup yürür orda burda
Allah için taat kılan derviş nerde
Gerçek derviş dağ ve çölü mekân kılar

•••

Aşk yadını yere salsan yer kaldırmaz
Defter kılsan ta dirisin bitmek olmaz
Hakk'ı bilen beyi hanı halkı bilmez
O kulumu öz yolumda iki kat kıldım

Aşk defteri sığmaz dostlar dergâhına
Cümle aşık yığılıp varır bargâhına
Yedi cehennem takat kılmaz bir âhına
Her ne kılsan aşık kıl sen Perverdigâr

•••

Garip, fakir, yetikleri kıl sen şâdan
Parçalayıp aziz canım eyle kurban
Yiyecek bulsam canım ile kıl sen ihsan
Hakk'tan işitip bu sözleri dedim işte
Talibim ben söylerler vallah billah nâ insaf
Nâmahreme bakarlar gözlerinde yok insaf
Kişi malını yiyeler gönüllerde değil insaf
Aslan Baba'm işittiniz teberrük
Zakirim deyip ağlarlar akmaz gözlerinden yaşı
Gönüllerinde gamı yok her an ağrıya başı
Düzen, hile kılarlar malum Hüdâ'ya işi
Aslan Baba'm sözlerini işittiniz teberrük

Doğu Türkistan'da Yazı ve Alfabe

CELALETTİN BATUR

Üç kıtada tarih boyunca geniş sahalara yayılan Türkler, gittikleri yerlerde birçok kültür merkezleri meydana getirmişler, temas ettikleri çevrelere göre çeşitli yazılar, çeşitli alfabelere kullanmışlardır. Nitekim Göktürk Soğd, Uygur, Mani, Brahmi, Arap, Süryani, Ermeni, Rum, Latin, Slav vs. alfabelerini Türklerin kullanmış olduklarını görüyoruz. Fakat az veya çok kullanılan bu alfabelerin içinde dört tanesi geniş ölçüde kullanılarak Türklerin umumi milli alfabeleri haline gelmiştir. Bunlar Göktürk, Uygur, Arap ve Latin alfabeleridir.

Türkçenin ilkyazı dili devresi olan Eski Türkçe'nin ikinci umumi ve milli alfabeti Uygur alfabeti olmuştur. Uygur yazısı 8. asırda Göktürk hakimiyetine son vererek kendi devirlerini açan Uygurlar tarafından kullanış sahasına çıkarılmış olup İslâmiyetten önce en geniş ölçüde kullanılan umumi Türk yazısıdır. Eski Türkçe devrine ait eserlerin tamamına yakın denecek kadar büyük bir kısmı bu yazı ile yazılmıştır.

İslâmiyetten sonrada uzun zaman yazılan Uygur yazısı İslâmiyetle birlikte 10. asırdan itibaren yerini Arap asıllı Türk yazısına bırakmağa başlamıştır. Fakat bu intikal çok uzun sürmüş ve bu iki yazı daha asırlarca Türk ülkelerinde yan yana, hatta aynı eserlerin satırlarında alt alta ikili olarak kullanılmağa devam etmiştir.

Uygur alfabeti Soğd alfabetinden alınmıştır. Uygurlar Soğd alabetesini geliştirerek bazı küçük ilave ve değişikliklerle Uygur alfabeti haline getirmiştir. Uygur yazısı Türklerin elinde çok işlek bir şekilde kullanılmış, bir yandan çok yaygın umumi yazı olarak ihtiyacı karşıladığı gibi, bir yandanda hattatlık sahasında kullanılan bir sanat yazısı haline gelmiştir. Sanatkarane yazıda harflerin arasındaki bitişirme çizgileri istenildiği kadar uzatılabilmekte ve çeşitli kalın kalemler kullanılmaktadır.

Uygur Türklerinin yazısını üç bölümde incelemek gerekir:

1- Orhun Yazıtı: Uygur Türkleri bu yazıyı VI-VII. yüzyıllarda Ordus, Orhun ve Selenga civarında yaşadıkları sıralarda ve Uygur İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra (840) büyük kabileler halinde Doğu Türkistan topraklarına gelip, yerleştikten sonraki devirlerde kullanmışlardır.

Bu yazıyı ilk defa Rus bilginiYadrinçiyev 1889 senesinde Orhun ve Yenisey civarında yapmış olduğu araştırmalar sırasında ele geçirmiştir. Aynı yazı bilahare, Altay, Güney Kazakistan, Doğu Türkistan (İli, Hosten, Guma) ve Yakutistan etrafında da bulunmuştur. Bu yazı ilk zamanlarda sağdan sola ve son zamanlardada Çin yazıları gibi yukarıdan aşağıya doğru yazılmaktaydı.

2- Hue-Hu yazısı: (Çinlilerin Uygur yazısı manasında kullandıkları runik yazı) Uygur Türkleri Doğu Türkistan toprakları içine kabileler halinde göç ederek gelip yerleştikten bir müdet sonra bu yazıyı kullanmağa başlamışlardır. (VII-IX. yüzyıllar) Uygur Türkleri esas bu yazının keşfinden sonradırki Doğu Türkistan toprakları içinde en zengin kültürlerini yaratmağa başlamışlardır. Bu yazıyı diğer Türk kavimlerinde kullanmışlardır. Moğollar ve Mançurlar'da bu yazıyı kabul etmişlerdir. Cengiz han imparatorluğu'nun bütün devlet işleri bu yazıyla yapılmaktaydı. Güyük han Papa ile yapmış olduğu yazışmalarında Uygur yazısıyla yapmıştır. Yusuf Has Hacib dünyaca meşhur Kutadgu Bilig adlı eserinde de bu yazıyla yazmıştır. Uygur Türkleri ve hatta birçok Türk boyları İslâmiyetin kabulünden sonra dahi uzun zaman bu yazıyı kullanmaya devam etmişlerdir. Mesela, XV inci asırda Fatih Sultan Mehmed bir ferman (yarlığı)ını bu yazı ile yazdırmıştır. Bu yazı 18 harften ibaret olup birbirine yakın olan, mesela: (b,p,f) gibi harfler, tek işaretle gösterilmedir. Harfler kelimenin başında sonunda ve ortasında ayrı ayrı biçimlere girmektedir. Bu yazıda Arap yazısı gibi sağdan sola yazılmaktadır.

3- Arap Yazısı: Uygur Türkleri, islâmiyeti kabul ettikten sonra (932-1928) Arap yazısını kabul etmişlerdir. Kaşgarlı Mahmud, Ahmet Yükneki ve Bilâl Nazım gibi Türk Uygur dilci, edip, şairleri ve onlardan sonra gelen bütün yazarlar eserlerini Arap yazısı ile yazmışlardır. Fakat Türkler tarafından uzun zaman kullanılmasına rağmen hiçte elverişli bir yazı vasıtası olmamıştır.

Doğu Türkistanlılar tarih boyunca Çinlilerle siyasi ve askeri temaslarda bulunmalarına rağmen, hiçbir zaman Çin yazısını, edebiyatını, sanatını ve kültürünü kabul etmemişlerdir.

Japonlar ve Kore'liler ilk devirlerde Çin ile devamlı münasebetleri bulunmadığı, Çin medeniyet ve kültürünün kaynağı olan Sarı Nehir boylarından çok uzaklarda yaşadıkları ve hiçbir suretle zorlanmadıkları halde, Çin medeniyetve kültürünün cazibesine kapılarak Çin yazısını ve Çince kelimeleri taşıdıkları mana ve mefhumlarıyla birlikte kabul etmişlerdir. Halbuki asırlardan beri sarı nehir boylarına yakın bölgelerde yaşayan senelerce Çin'e akınlar tertip ederek, Çililerle sıkı münasebetler tesis eden son 200 seneden beri birkaç defaÇin'in fiili tecavüz ve istilasına maruz kalan Doğu Türkistan Türkleri, zorlandıkları halde kendilerine has yüksek medeniyet ve kültürleri sayesinde Çin kültürünün tesirinden uzak kalmışlardır.

1- Türk Dünyası El Kitabı Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü s. 1228-340-343

2- Uygurlar Erkin Alptekin s. 92, 93, 94 1978 İstanbul

KERİNDASHLIK**KARDEŞLİK**

UYGURCA

TÜRKÇE

Uygur, Özbek bir tukkan dep yürimiz,
Tarihimizdin taki yandaş turimiz.
Eşu tarih bizni bağlap turmisa,
Kandaşlikni kayerdin biz körimiz.

Uygur, Özbek kardeşdir diye biliriz
Tarihlerimiz yan yanadır, tanırız
Zaten o tarih bizi bağlamasaydı,
Kardeş olduğumuzu nereden biliriz.

Bir - birimizning topriğini körgenimiz,
Bir - birimizning teğdirige köygenimiz.
Bir - birimizni ayralmisun heç kim dep,
Badam böknü ohşaş tikip kiygenimiz.

Birbirimizin topraklarını görmüşüz,
Birbirimizin dertlerine yanarız
Birbirimizden ayıramasın hiçkimse diye
Badem işlemeli aynı takkeyi giyeriz

Perik kilmas, biznin ana tilimiz,
Navaiyni tercimisiz bilimiz.
Ata biru, ana biru gezektek
Mirasrağa ortak boldi elimiz.

Farkı yoktur bizim ana dilimiz
Nevai'yi tercümansız anlarız
Ana-Baba bir, ikizler gibi
Mirasları ortaklaşa bölüşürüz.

Bir nannımu teng bölüşken atimiz,
Bir - birimizni arimizğa katimiz.
Bir - birimizin kedirige yetmisek,
Bu diyardin özge nege patimiz.

Atalarımız bir ekmeği paylaştılar,
Birbirimizle kaynaşırız bizler de
Birbirimizin halinden anlamazsak eğer.
Bu diyardan başka nereye sığarız...

Batur ERŞİDİNOĞLU**Batur ERŞİDİNOĞLU**

Unutulan Vatan: KIRIM

Doğu Türkistan Gençleri

Karadeniz kuzeyinde Ukrayna Cumhuriyeti'ne bağlı bir yarım adadır. Yüz ölçümü 25600 km nüfusu 2.500.000 civarındadır önemli şehirleri Akmescit, Sivastopol'dur. Doğusunda Azak Denizi vardır. Karadeniz ile Azak denizini birleştiren Kerç boğazı yarım adayı Kurban'dan ayırır. Kuzeyde Perekop ile Ukrayna'ya bağlanır. Bu kesime açılan ve Türkler zamanında mevcut hendek ve kanal Azak denizi ile Karadeniz'i birleştirdiği için, Kırım, bir adada sayılabilir. Esasen Türkler'ce "yeşil ada" denmiştir. Bir çok Osmanlı coğrafya kitabında "cezire=ada" diye geçer. Doğu Avrupa ikliminin en tatlı çeşidi hüküm sürer. İklim ve tabiat çok güzeldir.

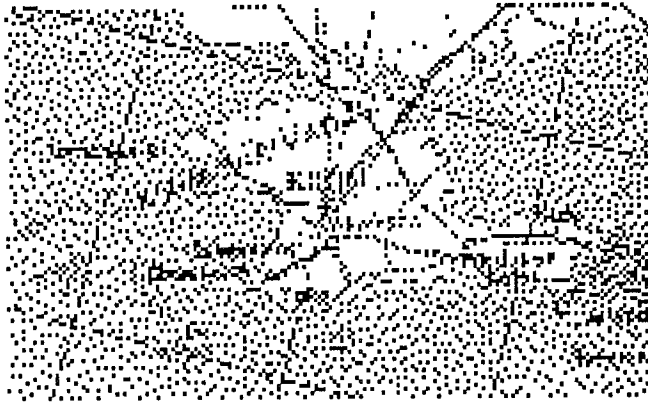
Kırım 1500 yıllık bir Türk yurdudur. Anadolu'dan 500 yıl önce Türkleşmiştir.

İskiplerden sonra bir çok Türk Kavminin uğrak yeri olmuş, nihayet Göktürk devletinin sınırları içine girmiştir. Göktürk hanedanından inen Hazar kağanları devrinde tamamen Türkleşmiştir.

XIII. asır başında Türkiye Selçuklu Sultanı büyük Alaattin Keykubat, bir donanma göndererek Kırım'ı Türkiye'ye bağlamıştır.

XIII. asır ortalarında Kırım, Moğollar'ın eline geçti. Hazar, Kıpçak, Kuman, Oğuz gibi Türk kavimlerinin oturduğu bu ülkeye gelen Moğollar, bu Türkler'le karışıp Türkleştiler. Moğolcaıda un-

tup Türkçe konuşmaya başladılar. Kırım Altınordu (Doğu Avrupa) Türk hakanlığının bir ili oldu. Bu hakanlık XIV. asır ortalarında dağılınca onlar gibi Cuci Ulusundan inen Giray hanedanı, Kırım hanlığı denen devleti kurdu.

Fatih Sultan Mehmet han 1475 yılında Gedik Ahmet Paşa kumandasında büyük bir donanma göndererek Kırımı Türkiye'ye bağladı. Hanlığın iç işlerine karışılmadı. Otonom bir eyalet statüsü XVIII. asrın sonlarına kadar devam etti.

Kırım Türkleri'ne "Tatar" denmektedir. Zira halkın şivesi Tatar (Kazan) lehçesi idi Ancak Osmanlıca'nın ve İstanbul şivesinin bilhassa aydın tabakadaki tesirleri dolayısıyla Kazan Tatarlardan çok defa "Kırım Tatarı" diye ayrılmaktadır. Halkın konuştuğu dil bir Türkmen şivesi değil, Kuzey Türkçesi'nin bir şivesidir. Ancak Kırmımlı yazar ve şairlerin çoğu Osmanlı (İstanbul) şivesini kullanmıştır. Tatar lehçesi Kırımın ancak faklar edebiyatında görülmektedir.

Kırım Hanlığının yıkılmasından sonra ülke Rusya'ya bağlandı. O çağda adada bir buçuk milyon Türk yaşıyordu. Devamlı bu baskılarla bu Türklerin azaltılması politikası takip edildi. Rusya için en hassas Türk yurdu Kırım idi ve buradaki Türkler'le diğer Türk yurtlarındakilere nisbetle daha fazla uğraştı. Türk bayındırlık eserleri sistemli şekilde tahrip edildi. Yüz binlerce Kırmımlı kılıçtan

geçirildi ve bütün topraklarına el kondu. Yüz binlercesi Osmanlı topraklarına doğru aktı ve çoğu yolda hastalık, açlık ve soğuktan öldü. Öyle ki XIX. asır sonlarına gelindiği zaman artık adadaki Türklerin sayısı Rus-Ukrainalı sayısının altına düşmüştü. Kırım Türkleri, teşkilatlanmaya başladılar. İstanbul'la sıkı alaka kurdular. Büyük fikir adamı Gaspıralı İsmail, Tercüman adlı gazetesıyla bu akımı yönetti. Bütün dünya Türkleri gibi Kırım Türklerinin de İstanbul şivesini okulda öğrenerek bu şive ile konuşup yazmaları gibi başka hiç bir ülkenin kaybına üzülmediler. Sultan Abdulaziz han bile dev donanmasını Kırım'ı geri alabilmek amacıyla yaptırdığı bilinmektedir.

Birinci Cihan savaşından sonra kurulan Kırım Türk Cumhuriyetini komünistler ortadan kaldırdılar.

İkinci Cihan savaşından sonra Kırım Türklerinin Almanlarla işbirliği yaptığı iddiasıyla Stalinin emri ile vatanlarından koparılıp Sibiryaya ve Orta Asya Bozkırlarına sürülen yüz binlerce Kırım Türkünün sürgünü tam bir facia idi. Sevkiyat sırasında hayvan vagonlarına doldurulan yüz binlerce Kırım Türkü kimi havasızlıktan, kimi hastalıktan, kimi açlıktan binlerce insan hayatını kaybetti. Ötülerin gömülmesine izin vermeyen ruslar cesetleri vagonlardan atarak yok ettiler.

Bu büyük soykırımda Kırım Türkünün nüfusunun %46 sınyı kaybetti. Kırım da birtek Kırım Türk'ü bırakılmazken Türk Kültürünü yok etmek için elden ne geliyorsa yapıldı.

Stalin'in asıl maksadı Kırımı Türklerden arındırıp stratejik öneme sahip yarım adada tamamen Rus hakimiyetini kurmaktır.

50 yıldır her türlü imkansızlığa rağmen vatanlarına dönebilen 270.000 Kırım Türk'ü bu uğurda yüzlerce şehit verdi. Yüzlerceside hapishanelerde ve çalışma kamplarında çile çekti.

Kırım meclis başkanı Mustafa Cemil Kırimoğlu ve arkadaşları Kırım'ın hürriyete kavuşması için mücadele etmektedir.

Esasında Kırım Türklerinin vatan uğrunda çıktıkları çileyi anlatmak için bu satılar yetmez. Yazımızı Kırım Türklerini sürgünde yaşadığı yerlerde dillerinden düşürmediği bir ağıtla bitiriyoruz.

**Sanki dersin yıldırım vurgan
Bah bahçelere kurugan
Tatarlar'ın toprağına
Yavurlar gelip sokulgan**

**Ne istediniz mezarlıktan
Bozuk bahçe kurdunuz
Tatarlar yüreğine
Kanlı bıçak vurdunuz**

Doğu Türkistan ve Kırım'ın yılmaz mücahitleri İsa Yusuf Alptekin ve Mustafa Cemil Kırimoğlu Başbaşa

Doğu Türkistan'da Tababetin Tarihi ve Gelişimi

Dr. Hacı Abdullah ÖZHAN

ANANEVİ UYGUR TIBBİ HAKKINDA KISA BİLGİLER

Bu yazı dizisi ile okuyucularımıza, ananevi Uygur Tıbbının tarihi gelişimi hakkında Türkiye'de belki de ilk defa yayınlanan orjinal bilgiler sunacağız. Makalenin yazarı Dr. Hacı Abdullah Özhan, Doğu Türkistan Sağlık Bakanlığının 1985'de yayınladığı ve kendisinin de yazı kadrosunda bulunduğu 8 ciltlik Uygur Tababet kamus'u adlı kitabın daha çok mukaddemesinin özetini ve bazı yeni bilgileri aktarmaktadır.

Ananevi Doğu Türkistan tıbbı, 3000 yıllık geçmişiyle ve Türklerin müslüman olmasından sonra Tibb-ı Nebevi'nin katkısıyla mevcut bilgiler sentezlenmiş, ilmi kurallara kavuşmuş, modern tıpla hiçbir benzerliği bulunmayan fakat büyük oranlarda onun vardığı sonuçlara yaklaşmayı başaran orjinal bir tababet uygulamasıdır.

Uygur Tababeti, İbn-i Sina'nın Tıp Kanununda da yer alan ve atalarımızın canlı varlıkların hayatında ve gelişmelerinde etkili saydıkları 4 ana maddenin vasıflarının, canlı vücudundaki etkileşimlerinin doğurduğu sonuçlardan yola çıkmaktadır. Bu 4 ana madde, yani Anasır-ı Erbaa(erkani Rukni_ od (ateş) hava, su ve topraktır.

Ateş: Ağırlığın en hafif olduğundan yeri yüksektedir. Vasfı kuru ve sıcak olmasıdır.

Hava: Sudan hafif ateşten ağırdır. Su ve toprakla sürekli teması hararetini düşürür. Bütün olarak atmosferi doldurur. Vasfı nemli ve sıcak olmasıdır.

Su: Topraktan hafif havadan ağırdır. Hayat için gerekli gıdanın yerlerine gidişini temin eder. Vasfı nemli ve soğuk olmasıdır.

Toprak: Havanın, güneşin (ateş) ve suyun etkisi altındadır. Hayat için gerekli gıdanın kaynağı-

dır. Vasfı kuru ve soğuk olmasıdır.

Böylece 4 ana maddeden doğan 4 vasfı, kuru sıcak, nemli sıcak, nemli soğuk ve kuru soğuk, canlı vücudunda da sürekli etkileşim halindedir. İnsanların mizaçları bile bu etkileşimlerden doğar. Bu vasıflardan herhangi birinin veya birkaçının etkisinin azalması veya artması vücuttaki denge- nin bozulmasına ve hastalıkların ortaya çıkmasına sebep olur.

İşte canlı hayatındaki işleyişi bu temeller üzerine oturtan Uygur hekimleri, organizmadaki rahatsızlıkların ortaya çıkışındaki amilleri, sonuçlarını, teşhis usüllerini ve nihayet tedavi yaklaşımlarını da bu görüş doğrultusunda geliştirmişlerdir.

Tıp tarihinde ilk defa akupunktur uygulamalarını Uygur Türkleri yapmışlardır. Turfan'da yapılan kazılarda kemikten yapılmış akupunktur iğnelere rastlanmıştır. Çinlilerin kullanmaya başlamasından çok önce Uygurca yazılmış akupunktur atlasları bulunmuştur. Daha sonra akupunkturunu geliştirip dünyaya tanıtan Çinliler olmuşlardır.

Bugün Doğu Türkistan'ın birçok şehirlerinde modern tıp metodlarıyla hizmet yapan hastanelerin yanısıra, ananevi Uygur tıbbıyla çalışan hastaneler ve bu tıbbın eğitimini yapan tıp okulları da vardır. Modern tıpta PUVA tedavisi adı ile son 15 yıldan beri uygulanan tedavi şekli, Doğu Türkistan'da uzun yıllardan beri tabii güneş ışığıyla başarıyla uygulanmakta ve dünyanın birçok yerinden sedef hastalarının buraya akın etmesine sebep olmaktadır.

Bu eski Türk Tıbbı'nın ulaştığı çağdaş uygulamaları, modern tıpla bağdaştırarak daha da gelişmesine yardımcı olmak. Türk hekimleri için de görev olmalıdır.

Doğu Türkistan'da Kurban Bayramı

NURİ YARKENTLİ

Bayram öncesi yaklaşık bir ay önce kurbanlık için açılan pazar yerlerinden mali durumu müsait olan herkes kurbanlık ihtiyacını karşılarlar. Kurbanlık alım satımında mümkün mertebeye pazarlık yapılmaz. Kurbanlığın erkek ve güçlü, dolgun olmasına itina gösterilir. Ayrıca kurban edilecek hayvanı yaklaşık 3-4 ay kendi eli ile beslemeyi sevap olarak kabul eder. Bayram sofralarının zengin ve çeşitli olmasına itina gösterilir. Uygur Türklerinin bayramlar için (Ramazan ve Kurban) özel olarak yapılan çeşitli hamur işleri mevcuttur. Bunlar: tatlı çörekler (Yapunza, tokaç, zanza, hemek, şirmenan zindenan v.b.) gibi hazırlıklar hanımlar tarafından evlerde arefe gününe kadar tamamlanır. Arefe günü akşamı her evde hazırlanan ekmeğe, çörek, tatlı ve yemiş çeşitleriyle zenginleştirilmiş sofralar hazırlanır (Kurban eti ise 1. günün öğlen vaktine kadar sofraya gelmiş olur) Ayrıca halk bayram için yeni kıyafetler hazırlamaya özellikle itina gösterirler. Bayram namazı: Bayram günü sabah namazına müteakip herkes evlere dağılırlar. Bayram namazı için gerekli temizlik ve yeni kıyafetlerle tekrar camiye dönerler.

Camiye 3-5 kişilik guruplarla gelmeye özen gösterilir. Bu guruplar muhitindeki camiye gidene kadar 25 veya 30 adımla tekbir alarak diğer komşularını namaz için uyarırlar. ayrıca caminin kapısında 20-25 kişilik bir gurup (saflar tamam namaz vakti) anlamına gelen (saf-len-saffa) diye bağırlar. Böylece bayram namazına bütün halkın iştirak etmesi sağlanmış olur.

Bayram namazından hemen sonra cemaatin ileri gelenleri yaşlılar başta olmak sureti ile Camii içerisinde saf olunur bu safı caminin havlusuna oradan sokaklara kadar taşar. Herkes burada bayramlaşırlar. Küskünler cemaat tarafından burada barıştırılır.

Halk camii çıkışından sonra kurban kesimlerine başlar.

Bayramın birinci günü: Kurban kesimi ve kurban etinin taksimi yapılır. Kurban derisi bağırsağı ve sakadatları ikinci gün yapılacak olan toplama için ayrılır. Birinci

gün herkesi ana, baba ve yakın akrabalarını ziyaret ederler.

Bayramın ikinci günü: Sabah namazından sonra cemaat sıra ile mahalledeki tüm evleri ziyaret eder. Cenazesi olmuş olan (o yıl içerisinde) evlerde Kur'anı Kerim okunur dualar edilir. Bugün sadece erkeklerin bayralaşması içindir. Kadınlar bugün ziyarete çıkmazlar. Her ziyaret edilen evden kurban derisi hocanın evine sakadatlarda müezzinin evine toplanır. İmamın evindeki deriler bayram sonrası satılarak cami ve imamın ihtiyacı karşılanır. Müezzinin evine toplanan sakadatlarda bayramdan sonra müsait bir gün pişirilir. Bütün mahalleli ve fakirlere dağıtılır.

Bayramın üçüncü günü: Sabah vakitlerinde kadınlar kendi aralarında cemaat oluşturarak bayramlaşmaya ziyarete başlarlar. Üçüncü günü erkekler bayramlaşma ve ziyarete çıkmazlar. Üçüncü gün kadınlar içindir. Böylece kadınlar ve erkeklerin rahat bir şekilde bayram ziyaretlerini tamamlaması sağlanmış olur.

Bayramın dördüncü günü: Uzakta yerleşmiş olan akrabaların dost ve tanıdıkların ziyaretlerine gidilir. Geziler ve eğlenceler düzenlenir. Ayrıca Kaşkar İdgah Camiinde bayram namazı çıkışında halk çalınan davul ve zurna eşliğinde (Şadiyane makamında) çalışan müziğe ayak uydurarak semaya başlarlar.

Bu bayram süresince devam eder. Bayramda fakir ve kimsesizlere hediyeler verilir yardımlar yapılır. Özellikle hasta ve yaşlılar ziyaret edilir ve duaları alınır.

UYGURLAR

GÖK BAYRAK

İnsanlık tarihinde, yüksek medeniyetler kuran Türk devletlerinden biride Uygur Hakanlığı'dır. Uygur Türkleri Hun Türkleri'nin Töles kolundan gelir. Uygur'un kelime manası (müttefik, uyuşan) anlamındadır. Dokuz uruktan meydana gelen Uygur Türkleri, birleşip bir beylik kurdukları için kendilerine bu ismi vermişlerdir. Oğuz Türkleri'nden dokuz uruk da (Dokuz Oğuzlar) bunlara katılınca boy sayısı ona çıkmış ve böylece "On - Uygur" (on müttefik) diye anılır olmuşlardır.

Uygur Birliği, V. yüzyılın ikinci yarısında Selenga ırmağı dolaylarında kurulmuştu. Beyleri "Erkin" (Hür ve Bağımsız) ünvanını taşıyordu. Uygur Erkinleri 1. Göktürk Hakanlığı zamanında bu devlete bağlı idiler. 630 yılında 1. Göktürk Hakanlığı çökmüş, fakat Uygur Erkinliği güçlenmiştir. Bu tarihte kısmen bağımsız Uygur Erkinini, ünvanını "İl-Teber" olarak değiştirmiştir. Bundan sonra gitkçe kuvvetlenecek olan Uygurlar, II. Göktürk İmparatorluğu yıkıldığı zaman onların yerini alacak ve büyük Türk Hakanlığı, Uygurlar ile evam edecektir. Bundan sonra Uygur il-Teber'leri hakimiyet alanlarını genişleterek Çin topraklarına akınlar düzenlemiş ve Çin, Uygurların bağımsızlığını tanımıştır. Bunun üzerine Uygur II-Teber'i kendisini 646 yılında Kağan ilan ederek ülkesini, dağılmış Göktürk Devleti tarzından teşkilatlandırmıştır.

İç Asya'nın ticaret merkezi olan Beş-Balık, Turfan, Kuçar, Kaşgar, Tanrı Dağları Uygurların yerleşim yerleri olmuştur. 840 yılında Kırgızların öldürdüğü Uygur hakanının yeğeni Mengliyi kendilerine hakan seçen Uygurlar 911 yılında bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Çin bu yeni Uygur Devleti'ni tanımak zorunda kaldı.

Devletin güneyinde Tibet, batısında Karluk Türkleri vardı. Ticaret yolları üzerinde buldukları için kısa zamanda zenginleşen Uygurlar, sanat ve edebiyat alanında büyük varlık göstermişlerdir.

Uygur Devleti'nde maniheizm çok yaygındı. Fakat İslamiyet de yayılmaya başlamıştır. İslamiyeti ilk kabul eden Karluk Türklerinden sonra uygurlar olmuştur. Müslümanlığı kabul eden Uygurlar bu dini daha sonra Çin'e sokacaklardır. Uygur Devleti'nin hükümdarları "İduk-kut" ünvanını taşıyorlardı. (iduk-kut, kutsal mutluluk) 1209 yılında Cengiz Han'a bağlandıktan sonra da bu ünvanı taşımaya devam ettiler. Cengiz Han yüksek idari görevlere Uygur danışmanları yerleştirmiştir.

Uygur Türkleri her bakımdan yüksek bir medeniyet kurmuş, zamanımıza çok değerli eserler bırakmışlardır. Bilim, sanat, idare bakımından bütün Asya'yı etkilemiş, Araplara ve batılılara bir çok konuda örnek olmuş, bilgi ve teknik aktarmışlardır.

Uygur Türkleri, Altay dil gurubunun "Hakaniye" lehçesini konuşurlar. Eski Türk edebiyatının en değerli eserleri olan Divanü Lügat-it Türk, Kutadgu Bilig, Atabet-ül Hakayık... gibi altın kitaplar Türkçenin bu lehçesi ile yazılmıştır. Uygurlar bir süre Türkleri milli yazısı olan Orhun alfabesini kullandıktan sonra, mani dininin etkisi ile soğd alfabesini almışlardır. Daha sonra İslamiyeti kabul edince Arap alfabesini alacak, fakat Hakaniye lehçesiyle konuşmaya devam edeceklerdir. 15. yüzyılda daha çok "çağatay lehçesi" olarak anılan bu konuşma, Cengiz Han İmparatorluğu'nda ve Timur'dan da resmi dil olarak kullanılmıştır.

Uygurlar Maniheizm etkisiyle aldıkları Soğd alfabesini kendi dillerine uydurmuş ve İslamiyete kadar bu alfabeyle kullanmışlardır. Uygur Türkleri'nin en büyük hataları, milli Orhun alfabesini bırakarak, Soğd alfabesini kabul etmek isede, bu yazı ilerde çok değerli eserler verebilmişlerdir.

Turfan yöresinde bezeklik ve Martuk kazılarında bulunan mabedlerde, Uygur dili ile yazılmış birçok eser elde edilmiştir. Minyatürler ve mabetlerdeki fireksler bu sanat dallarının en üstün örneği.

nekleridir. Bunlar Hint ve İran minyatürlerine kaynak ve örnek olmuşlardır. Turan ve ön Asya Türk tipinin özelliklerini bu frekslerde görüyor, giyim tarzlarını, müzik aletlerini, danslarını yine bu resimlerden anlıyoruz. Resim sanatında model kullanan ilk Türkler Uygurlardır. Kitapları resimliyor, ipek, keten, kumaş, kenevir ve tahta üzerinede resim yapıyorlardı. En çok koyu mavi ve kırmızı renkleri tercih ediyor, fakat her rengi kullanıyorlardı. Maniheizmi aldıkları dönemde, önce insan boyunda ve daha küçük heykeller yapan Uygurlar, daha sonra 10 metre yükseklikte heykeller yapmışlardır.

Uygur Türkleri yerleşik yüksek medeniyet örnekleri olan büyük şehirler kurmuşlar veya geliştirmişlerdir. Doğu Türkistan'da Karabalasagun, Beş-Balık, Karahoça, Karaşar, Hoten, Yarkent, Turfan, Kaşgar, Kumul, Kulça, Urimçi, Aksu, Suço, Kanço, Çerçen gibi büyük şehirler kurmuş, bunları saray, mabed gibi yapılarla doldurmuşlardır. Şehirler birbirine düzenli yollarla bağlanmıştır ki bu yollar bugünde kullanılıyor. Uygurlar şehirlerini 20 metre yükseklikte surlarla çeviriyorlardı. Bugün bunların çoğu sağlam durumdadır. Bu üç katlı surlar ayrıca 7 kat hendekle çevrilirdi. Yapıların, oda ve hücrelerin büyük bir bölümü çadır kubbeli idi. Sütunlar daha çok ağaçtan yapılır, yıldız boya ve resimlerle süslenirdi. Taş biçiminde alçıdan yapılmış çeşitli tarzdan süsleride bulunmuştur.

Eski çağlarda Uygur ülkelerini gezen ve anılarını yazan yabancılar, bu ülkede gelişmiş bir tiyatro sanatı gördüklerini anlatıyorlar. Uygur Türkler tiyatroyu müslümanlığı kabul ettikten sonrada sürdürmüşlerdir. Garip ile Senem, Ferhat ile Şirin, Tahir ile Zühre, Uygur tiyatrolarında en çok sahnelenen eserlerdir. Kaşgar bir din merkezi yanında tiyatro, sanat ve eğitim merkezi idi. Çok zengin kütüphaneleri vardı.

Uygur frekslerinden milli çalgılarının kopuz olduğu anlaşılır. Uygurlar kopuzu yalnız toyda, törende değil, her yerde, mesela atla gezerkende çalıyorlardı. Atlı gezilerde kopuz çalıp şarkı söylemek çok yaygın bir gelenektir. Uygurların kendilerine özgü 12 makamları vardır. Uygurlarda toy denilen ziyafet ve şenlik törenleri çok olur ve bu

törenlerde müzik ve dans önemli bir zaman alırdı. Toylarda daha çok beğ oğlunun ilk defa ava çıkması, tahta çıkması, evlenmeleri elçi kabul etmeleri, bahar şenliği (Nevruz) gibi vesilelerle yapılırdı. Uygurlar, Göktürk şenlik geleneğini uzun süre devam ettirmişlerdir.

Uygurlar İpek Yolu üzerinde buldukları için kıtalar ve ülkeler arası ticaretten çok yararlanırlardı. Halıcılık, dokumacılık çok ileri idi ve her ülkeye ihraç edilirdi. Fakat ekonominin temeli, özellikle ilk dönemde tarım ve hayvancılığa dayanıyordu. Tanrı Dağları ve Tarım havzası hayvancılığın merkeziydi. Tarım ve sulama tekniği gelişmişti. En çok buğday, mısır, pamuk ekilir, çeşitli sebze ve meyve yetiştirilirdi. Turfan şehri meyve ve sebzeleleriyle ünlü bir merkezdi. Potey kalıntılarında bulunan küplerde çok miktarda buğday ve mısır tanelerine keten, atlas ve ipekli kumaşlara rastlanmıştır. Kuço ve Hoten halıcılıkta çok ilerlemiştir. Uygur Türkleri, izlerine bugünde rastlanan büyük bir sulama şebekesi yapmışlar, bahçeleri düzenli olarak suluyor, çorak topraklarda bile ekim yapıyorlardı.

Uygur Türkleri Avrupalılardan yüzyıllarca önce kağıdı ve matbaayı biliyorlardı. Araplar, kağıdın ne olduğunu nasıl yapıldığını, nasıl kullanıldığını Uygurlardan öğrendiler, Avrupalılarda Araplar vasıtasıyla Uygurlardan aldılar. Uygurlar kitap basma tekniğini Çinlilerden almış ve Avrupalılardan yüzyıllarca önce kullanmışlardı. Göktürklerin ağaca yazdıkları yazıyı onlar kağıda yazıyorlardı ve zamanımıza kadar ulaşan pek çok kitap basmışlardı. Yazı yazmak için artık çelik kalem değil, ağaçtan yaptıkları uçları kullanıyorlardı. Arşiv için kullanılan yazı malzemesi de kağıt idi.

Uygurlar bakır, demir, gümüş, altın, kömür gibi madenleri işliyorlardı. Yapılan kazılarda işletilmiş kömür ocağının, bakır ve gümüş dökmek için kullanılan kazanlar bulunmuştur. Madenlere dayalı bazı sanat kollarıda doğmuştur. Silah, tarım aleti yapıyorlardı. Kuyumculukta da ileri idiler. Deriden yaptıkları kuşakları değerli taşlarla süslüyorlardı. Frekslerde Uygur kadınlarının çeşitli takılar kullandıklarını görüyoruz.

Çin'de Doğu Türkistan Korkusu

Doğu Türkistan'daki Türklere karşı bu güne kadar uyguladığı soykırım, doğum kontrolü, nükleer deneyler vs. gibi tedbirlerle bağımsızlık hareketini, sindiremeyen komünist Çin hükümeti, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla daha da hızlanan Doğu Türkistan mücadelesini durdurabilmek için yeni diplomatik yollara baş vurmaya başlamıştır.

Pekin yönetiminin korkulu rüyası haline gelen, Müslüman Uygur Türklerinin Doğu Türkistan'daki varlıklarını askeri terbirlirle yok etmeye çalışan ve Doğu Türkistan'da asimilasyonu başaramayan Çin, Rusya'dan bağımsızlığının kazanan Türk Cumhuriyetlerinin Uygurlar üzerindeki etkisini azaltabilmek için Orta Asya'daki yeni Türk Cumhuriyetleriyle ilişkilerini güçlendirme yollarını aramaktadır.

Çin'in asıl korkusu bağımsızlığını kazanan orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin bu durumu Doğu Türkistan'daki Türklere için tek hedef haline gelmesidir. Sovyetler birliğinin çökmesinden hemen sonra bir açıklama yapan Çin yönetimi ülkenin en kuzeyinde yer alan Doğu Türkistan'ın, ortaya çıkan milliyetçi akımlardan etkilenmemesi için şimdiki Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin Çin'e yakın sınırlarının demir perde ile korunmasını istemişti. Yabancı ideolojilerin ülke içindeki ayrılıkları güçlendirmemesi için o dönemde bir dizi tedbirler alan Pekin yönetimi, bütün gizlemeler rağmen, Doğu Türkistan'da meydana gelen ayaklanmaları çok sert askeri tedbirlerle bastırma yoluna gitmiştir. Hâlâ çok gergin olan bölgede, milliyetçi duyguların her türlü tedbire rağmen yok edilemediği bilinmektedir.

Çin başbakanı Orta Asya'da

Çin başbakanı Li Peng Doğu Türkistan'da her geçen gün hız kazanan bağımsızlık hareketlerini durdurabilmek için, ekonomik ilişkileri güçlendirme adı altında, Türk Cumhuriyetlerinden destek arayışına çıktı. Li Peng 34 yıllık aradan sonra ilk kez Orta Asya'yı ziyaret edecek olan ilk Çin'li lider.

Bütün bu gelişmeler ışığında Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur Türkleriyle aynı dili ve dini paylaşan Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'la ilişkiler bu ülke için büyük önem taşımaktadır.

Basın organlarında yer alan haberlere göre Çin başbakanı Li Peng'in Orta Asya'ya yaptığı 12 günlük diplomatik çıkartmanın asıl amacının Doğu Türkistan'daki İslami ve milli gelişmeyi denetim altına almak. Gezi her ne kadar ekonomik ilişkiler güçlendirme adı

altında sürdürsede, Doğu Türkistan konusunun bu ülkelerde görüşülecek ağırlıklı konu olduğu bilinmektedir. Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmasından sonra bu ülkeler ile ekonomik iş birliği başlatmak isteyen Çin hükümeti, Bu ülke ile bir dizi anlaşmalar imzalamış olsa dahi istenilen ekonomik canlılığı görememiştir. Bu anlaşmalar kağıt üzerinde kalmıştır. Bu durumun en büyük sebebi Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin içinde bulunduğu döviz darboğazı ile ticari bağlantıyı sağlayan karayollarının yetersiz oluşudur.

Li Peng'in 12 günlük resmi gezisinin en büyük hedefinin bölgedeki siyasi istikrarı sağlamak olmasıdır. Doğu Türkistan'da Uygur Türkleri ile yine aynı soydan gelen, Kazak, Özbek, Kırgız ve Tacikler yaşamaktadır. Kazakistan ve Kırgızistan'ın Çin'le ortak bir sınıra sahip olması işgal sonucu birbirinden ayrılan akrabalar arasındaki bağları yok etmiş değildir. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Türk boyları arasındaki bağlar daha da güçlenmiştir. Bu insanlar Çin'in geçmişte nasıl oldubittiyle topraklarını işgal ettiklerini unutmuş değildirler.

Doğu Türkistan'daki müslüman Türk halkı Pekin'in baskılarına karşı haklarını koruyabilmek için gizlide olsa faaliyette bulunmaya devam etmektedirler.

Çin Başbakanına Mektup

Çin'in yıllardan beri Doğu Türkistan'da uygulamakta olduğu soy kırımı ve nükleer deneylere karşı hür ülkelerde bulunan Doğu Türkistanlılar tarafından çeşitli yollarla protesto edilmiş bu durum çeşitli bildirimler ile de kınanmıştır. Çin hükümetinin sistemli bir şekilde Doğu Türkistan'daki halkın doğum oranını 1997 yılına kadar durdurmayı ve bunuda cerrahi müdahalelerle kadınlarımızı kısırlaştırarak gerçekleştirmek istemesi, Doğu Türkistandaki halkın yaşlanmasını ve doğal olarak soy tükenmesini hızlandırıp bölgeye çok sayıda Çin'li yerleştirerek, Türk halkını azınlık durumuna düşürüle planları Merkezi Kazakistan'da olan Doğu Türkistan İnkılabı Millî Birlik Cephesi tarafından Çin Başbakanı Li Peng'e açık mektupla çağrıda bulunarak Doğu Türkistan'da uygulanan zulümü kınamıştır. Mektupta Doğu Türkistan inkılabı Millî Birlik Cephesi şu isteklerine dile getirmiştir.

Biz Orta Asya ve Kazakistan da ikamet etmekte olan 500 binden fazla Uygur adına Çin'in vatanımız Doğu Türkistan'la ilgili politikasına karşı kendi tutumumuzu ifade etmek istiyoruz.

Etnik, kültürel ve tarihi esaslara bakıldığında Doğu Türkistan hiç bir zaman Çin'in ayrılmaz bir kısmı ol-

mamıştır ve 6 bin yıldan beri Uygur ve diğer Türk halkının ana vatanı ola gelmiştir. Biz Doğu Türkistan'ın bugünkü durumunu işgalci devlet Çin tarafından zaptedilmesinin neticesi ve onun hukununun ihlali ve katı askeri rejiminin tesis edilmesi diye değerlendiriyoruz.

Doğu Türkistan İnkılabı Milli Birlik Cephesi, Doğu Türkistan'a çok sayıda Çinli'yi göçmen olarak getirmesini vatanımızın Lobnor Nükleer Deneme Poligonu ve oradaki nükleer deneme neticesinde 210 bin kişinin ölümünü ve kadınları kısırlaştırma plan dışı çocukların öldürülmesinden ibaret gayri insani politikasını Doğu Türkistan'ın yerli halkına nispeten katliam ve etnik Çinliler için meydan oluşturmak çabası olarak değerlendiriyoruz. Biz ilan ediyoruz ki;

1- Halkımızı tarihte görülmemiş baskılar ve ölüm tehlikesinden kurtarmak için kendimizde kalbimizin emriyle lazım olan herşeyi yapmak hukuku var diye sayıyoruz.

2- Kazakistan Cumhuriyeti hükümetini, Çin ile Doğu Türkistan halkına zararı olan anlaşma ve sözleşmeler yapmamaya çağırıyoruz.

Biz Kayseri Doğu Türkistan kültür ve Dayanışma Derneği olarak Doğu Türkistan İnkılabı Milli Birlik Cephesinin isteklerine katılmaktayız. Bir Türk devleti olan kazakistan hükümetinin Çin ile yapacağı antlaşmalarda Doğu Türkistan'da, kendi Öz vatandaşlarında her türlü insani ve hukuki hakları elinden alınan müslüman Türk halkına karşı daha sağ duyulu olacağına inanıyoruz.

Paylaşılmayan Türk Yurdu

Ukrayna'ya bağlı Kırım Özerk Cumhuriyetinde 27 Mart 1994 tarihinde yapılan referandumu Moskova yanlılarının kazanması yarımada havayı gerginleştirdi.

Durumun bu şekilde gelişmesinin kırımın esas sahibi Kırım Türklerinin azınlık durumunda olmasıdır. Kırım Türkleri 1945 yılında Rusya'nın Kırım'ı işgal etmesinden dolayı sürgüne gönderilmiş, katledilmiş ve bu topraklara Ruslar yerleştirilerek nüfusun çoğunluğu Rus olan bir Kırım meydana getirilmişti. Kırım'da yapılan referandumu yarımada'nın Rusya'ya bağlamasını isteyen Rus ırkçısı Yuriy Meskov taraftarlarının kazanması ve Meskov yönetiminin Kırım'ı Rusyaya bağlamak için yönetiminin alacağı karar ve uygulamaları anayasaya aykırı ilan eden Ukrayna, son gelişmeler üzerine Kırım'da bulunan askeri birliklerine takviye etmeye başlamıştır. Bu gelişmeler üzerine Kırım devlet Başkanı Yuriy Meskov, parlamentodaki odasından dışarıya çıkmayarak Ukrayna birliklerine karşı hazırlık yaptığı ve parlamento binası etrafına kadın ve çocukları toplamayı planladığı bildirilmektedir.

Kırım'daki bu gerginlik bu toprakların esas sahibi 350 bin civarındaki Türk halkını tedirgin etmektedir.

Kırım Tatar Milli Meclisi halkın provakasyonlara kapılmaması için sürekli uyarıda bulunuyor. Milli meclis başkanı Mustafa Cemiloğlu (Kırımhoğlu) meclisi sürekli toplantıda tutarak Türkleri Ruslar ile Ukraynalılar arasında meydana gelecek çatışmalardan uzak tutmak için yoğun bir çaba harcamaktadır.

Kırım Tatar Milli Meclisi tarafından yapılan açıklamada Kırımın Ukraynaya bağlı Özerk bir Cumhuriyet olduğu hatırlatılarak bunun dışındaki bir değişikliği kabul etmeyeceklerini belirttiler. Şu anda Ukrayna'nın takip ettiği politikayı desteklediklerini beyan etmişlerdir.

Şurası açık görülmüştür ki Kırımın esas sahiplerinin hiç bir fikri sorulmaksızın Rusya ile Ukrayna Kırım'ın pazarlığına oturmuşlardır. Dileğimiz Rusya ile Ukrayna arasındaki gerginliğin patlayarak Kırım'ın 2. Bosna'ya çevrilmemesi buradaki söz hakkının Kırım'ın gerçek sahibi Türklerin olmasıdır.

Doğu Türkistan Davasına Yeni Kan

Her geçen gün biraz daha güçlenen ve önemi artan haklı davamızdan aramıza yeni bir güç katılmıştır. Kırgızistan'ın başkent Bişkek'te Uygur İttifak derneği tarafından (ittifak) isimli bir gazete yayın hayatına başlamıştır. Kırgızistan'da yaşayan Uygurların kurduğu İttifak Derneğinin girişimleri ile kurulan gazete Kırgızistan Hükümetinin onayı ile 20 Mart 1994 günü Uygur türkçesi ile basılarak çıkmıştır.

1. sayısında Kırgızistan Devlet başkanı Askar Akayev, yayına başlayan gazete için bir kutlama mesajını gönderdi. bu gazetenin Kırgızistan'da yaşayan Uygurlar ile Kırgızların çok öncelerden beri birlikte yaşayarak iyi ve kötü günlerinde bir olup kardeş gibi yaşayan iki halk olduğunu belirtti.

Hali hazırda Kırgızistan'da 40 bine yakın Uygur bulunmaktadır, 15 günde bir çıkacak ittifak gazetesinin 1000 tirajlı basılacağı bildirilmiştir. İttifak gazetesine ve onu çıkartan İttifak derneğine yayın hayatında başarılar dileyerek, Doğu Türkistan davasına hayırlı olmasını Cenab-ı Allah'tan niyaz ederiz.

Düzeltilme

Dergimizin MART sayısında Doğu Türkistan Sabik Genel Sekreteri Sayın **İsa Yusuf ALPTEKİN** Beyin 70 yıllık hayat arkadaşı merhume **Fatma Hanım** için baş sağlığı mesajımızda sehven hata yapılmıştır.

Okuyucularımızdan özür dileriz.

Vefat Tarihi: 16 Mart 1994'tür.

Türklerin Umumi Göç Devri

Müellif: Mehmet Emin Buğra

Mütercim: Seyyit Ömer TÜMTÜRK

Kadim zamanlarda Türk ana yurdunun ileri vaziyeti yukarıda zikredildi. Yurdun bu şekilde toprak, hava ve sularının müvafıklığı ve çokluğu, halkının medeniyeti halkın çoğalmasına en kutlu amel olduğu iyi bilinen bir meseledir.

Bu amel neticesinde Türk ana yurdundaki kadim ki Türklerin nüfusu nihayet çok, bütün yurt ve şehirler abatlık idi. Bu nüfus çokluğuna rağmen hayat müşkül, üzerine hayat kaynağı olan yağışlar azalmaya başladı. Tanrı dağları ve onun tarmakları olan Kuruğ dağ-silsilesi ve başka dağlar tamamıyla buz dağları idi. Daha sonraları bu dağların buzlarının azalışı ile bir çok yeri açıldı. Bir tarafta yurt içindeki iç deniz (göller) kurumaya başladı. Bu sebeple yüzlerce büyük, küçük akıntılar kurumaya başladı. Bu akımlardan su temin eden şehirler ve abadlıklar çöl kaldı. Bu suretle bir taraftan nüfusun fazlalığı ve bir taraf dan kuraklık belası ile yüz yüze kalması Türklerin ziraatçilik yapmasını müşkül kılmakta idi.

Bu yüzden Tanrı dağlarından ve Karanlık dağlarından sulanan Türk yurdunun halkı zorluklar içinde hayat sürüyorlardı. Her taife ve kabile öz hayatını devam ettirmek için diğerinin üstüne taaruz etmek ve mağlubu sürüp yerini işgal etmek veya özü başka tarafa göç etmeye mecbur oldular.

Herhalde yerlerini terkeden göçmenler ahes-te aheste dünyanın dört tarafına yürüyüp özlerinin hayatına mensub yer aramaya başladılar.

Tarihçiler bu göçüş devrinin başlangıcınının şimdiki günden takriben 9 bin yıl önce vuku ettiğine ittifak kılmışlardır. Bu göçün bazısı önlenmesi imkansız bir sel gibi galebete kahr ile vardıkları yerlerdeki insanları yok etmek veya yerlerinden çıkarmak veya özlerinin itaatine girdirmek yolu ile vuku olmuş idi. Bazısı kumlukların altındaki sızan su gibi aheste ve yumuşaklık ile vuku oldu. Vardıkları yerlerdeki insanlara insanlık ve medeniyet öğretilip o yerdeki iş başında olanlara itaat edip hayatlarını temin ettiler. Bu göçüş bir asırda vuku bulmamıştır. Milattan 6-7 bin yıl önce başlayıp 4. asır miladideki göçüşe kadar devam etmiş idi. Onlardan sonra Göktürk, Uygur, Oğuz, Selçuk, Kıta-y, Mongol göçlerinin yakın çağlarda gerçekleşti-

ğini tarih bilgisi olan herkes bilir.

Bu göçüşün umumi Türk ana yurdundan dünyanın dört bir yanına olan akış yolları, kaynakları ve maruz olundukları yerler haritalanmıştır. Bu yerlerde yalnız, Şark-ı Türkistan'dan çıkan göçmen kabilelerinin hususunda biraz beyan vereceğiz.

Turfan ülkesinden çıkan bir kol göçmen kafilesi doğru yürüyüp orta Çin yani Sarı derya ve Gök deryanın arasındaki Çin'in en sulak ve yeşillik ülkesinde yerleştiler. Lop ülkesinden yürüyen iki kol göçmen kabilelerinden birinci kol cenuba doğru ilerleyip Gök deryanın baş tarafından şimdiki Siçuan ve Yunnan vilayetlerinde yerleştiler. Çin'in mezkur mıntıklarındaki insanlar kamilen vahşi idiler. Türk muhacirleri onları yerlerinden çıkardılar. Onlar dağlarda ve çöllerde yok oldular. İkinci kol cenub tarafına yürüyüp Gök göl ülkesi (Kök nur şimdiki Çinhey ülkesi) ne varıp o yerde uzun duramadan çoğu göçe mecbur olup göçenler üç kola ayrılıp biri Siçuan ve Yunnan tarafına ve biri Hind-i Çine diğeri Şark-ı Hindistan'a yürüyüp o yerde yerleştiler.

Tarım derya havzasından yani şimdiki Altay şehri ülkesinin ortasındaki Taklamakan çölleri lerindeki kuruyan ülkelerden göçmen kabileleri arka arkaya Garb-ı Tibet ve Pamir yolları ile yürüyüp Hindistan'a döküldüler. Bu kabileler Hindistan'ın en münebbet yerleri olan Sidh ve Brahma, Putra deryası havzalarını işgal ettiler. Hindistan'ın asıl halkını cenuba sürüp yerlerini sahiplendiler. Mezkur ülkeleri abat kılıp şehirler ve ülkeler vücuta getirip yerleştiler. Bu tefsil yeni zamanlarda Sundh derya boyundaki harabe şehirlerinin harabelerinden keşf olunan eserler ile sabit oldu.

Milattan önce 2500 yıllarında Tarutay ve İli ülkelerinden çıkan kabileler doğru garba yürüyüp Ural dağlarından geçip, dört kabileye ayrılıp bütün Şimal-i Avrupa'yı, Fransa, İngiltere ve İrlandaya kadar göç ettiler. O yerler dağ veya çukurlarda mağralarda oturup tam bir vahşi ortamda yaşayan nihayet az miktar insan vardı. Türk muhacirleri onları kendilerine tabi kıldılar. Kara irtiş havzası (şimdiki Altay vilayeti) ondan bir kabile şimale yü-

rüyüp bütün Sibir meydanına sahip olup ta şimal buz denizinin boyuna kadar yayıldı. Bu kabile IV. asır miladide Şark-ı Türkistan Hanlığı devletlerinden mağlup olup şimale göçmeye mecbur olan Seyanipi Tatar Türkleridir. Bunların merkezleri Kara irtiş ve Tan Ula dağlarında idi.

Bu Şarki Türkistan'dan olan göçüşlerin kısa geçmişi budur. Haritaya bakılırsa umumi Türk göçüşlerinde şark-ı Türkistan'dan çıkan göçmen kabilelerinin hepsinden mühim ve daha çok olduğu görülür.

Türk ana yurdunun başka noktalarından çıkan muhacir kabileleri hususundaki tefsilatı bibliyografyadaki eserlerde görülmüş. Hasılı dünyanın tamam etrafı henüz medeniyetten nasibini almamış ve karanlık içindeki asırlarda ilim ve medeniyet nimetine erişen Türk kavimleri, Hüdavendi Tealanın insanları da ilim ve medeniyet şerefine yetişmek ve dünya yüzünü abat kılmak kudretine mazhar oldular. Çünkü Türkler her yerge varsalar öz ilim ve sanaat ve medeniyetlerini alıp vardılar, o yerlerin halkına öğrettiler. O yerleri öz ana yurtları gib abata kıldılar. Şehir ve kent tesis kıldılar.

3. FASIL

Göçüş devrinden sonraki Türk Ana Yurdu

Göçüş devri içinde ve göçüş devrinden sonra Türk ana yurdunda abad kalan ülkelerde Türkler her türlü adlarla cemaatlar tesis edip gayet yüksek medeniyet kurdular. Mesela Şark-ı Türkistanda tarım havzası yani şimdiki Altay şehir ülkeleri Turfan mıntıkası Issık Göl etrafı, Yitesu, İli Cılgası, şimdiki Şimal Moğolistandaki Selenge ve Orhun deryalarının boyu, şimdi de Garb-ı Gansu denilen Kara Derya boyundaki Çu Derya boyundaki kadim zamanda Argu denilen yurtlar, Garb-ı Türkistanda inci (Sirderya havzası), Ukuz (Amuderya havzası), Sugut (Zerepşen Deryası) ve başka su boylarında muhtelif asırlarda Türkler gayet yüksek medeniyetler tesis kurdular.

Yukarıda sözü edildiği gibi Şark-ı Türkistandaki su boylarında yerleşen cemaatlar arasında çöl veya dağ fasılları olduğundan dolayı başka başka adlarla tanınırlar idi. Çoğularının yurtları hem özlerinin adları ile meşhur idi. Mesela, asli adı Udun olan Hoten ülkesi halkına Udun denilir idi. Kaşgardaki Türklere Kaşgarlılar denir idi. Bazı kadim eserlerde Kaçgar Kaçgar olarakta yazılmıştır.

İrandaki Kaçar adlı Türklerin aslı bu Kaşgar Türklerinden olması gerek diyen tarihçilerde vardır. Göçmen, asli olarak, sakinlerinin adı olduğu rivayet edilmektedir. Aksu ülkesinin kadim adı üçtür. Ve bu ad yakın zamanlara kadar var idi. Rivayetlere göre, bu ülkede üç büyük kabile var idi ve hükümetleri bir idi. Bu münasebetle bunlara üç denilir ve yurtları hem bu ad ile tanınır idi. İş bu ülkelerde ilim, medeniyet, gündün güne terakki kılmakta idi. Her ülkede ki cemiyat müstakil bir reisini idaresi üstünde yaşar idi. Reislerine han derlerdi. Han'a hükümdarlığı baki denirdi. Bu idarenin yasak veya Tuzut (Kanun'a) tabi olduğuna bir çok delil vardır. Bir zamanlarda Şarkı Türkistanın altı şehir bölümünde Issık göl havalisi Çu Derya boyundan ibaret olan Garb bölümünde on müstakil hanlık vardı. Kuçu (Tufan), ili, İmil (Tarutay), Altay ve Başbalık (Urumçi) ülkelerinden ibaret olan Şark bölümünde dokuz hanlık varlığı rivayet edilir. Bu hanlıkların nice asır yaşadıkları malum değildir. Bu devirdeki hadiselerin tefsilatı hususunda inandırıcı tarihi vesika yoktur. Ama bugün çok sayıda küçük feodal devletler arasında çoğu vakitlerde savaş olurdu. Ve dışarıdan hücum tehdidi var idi. Lakin bu halleri hem uzun devam etmeden büyük devlet teşkilatı kurulup hepsi birleştiler.

Ezici Ayrılık

Mehmet Emin Buğra

Görüyor seni canım, günlü hatırım
Ayrılıkta göremezse de gözlerim
Görürüm seni coşar canım, yarışır
Koşar sana eski, yeni ümitlerim
Ümitlerim ümitlerin en tatlısı
Canım odur, onun ile ben yaşarım
Özlüyorum, bu özlemekten ne çıkar?
Sızlıyorum, bu da faydasız bilirim.
Kara gece söndürürse ışıkları
Hatıralar karanlığına dalarım
Güneş doğarsa, düşüncemden bir ışık
Alıp onun ışıklarına katarım
Ezici ayrılık! ne diner göz yaşım
Ne can dinlenir, ne ben rahat ederim
Yeis kaygı karanlığı sarsa beni
Seni hatırlar, karanlıktan çıkarım
Ey aziz vatan.

HİCRET'E HAZIRLIK

Ebubekir TÜRKSOY

Çalışmaların açıktan açığa yürütülmesi sonucu daha geniş halk topluluğuna ulaşmak mümkün olmuştur. Bunun yanında, seyahat özgürlüğünün olmaması ve haberleşmenin sıkı şekilde kontrol edilmesi nedeniyle, antlaşma, ülkenin diğer bölgelerinde halen duyulmamıştır. Ayrıca, bu çalışmalar yürütülürken, hiçbir Afganistan hükümet görevlisinin bölgeye gelmemiş olmasıdır.

Bütün bu çalışmalar olurken, şehrin ileri gelenlerinden biri olan Abdulvelihan hocam, Yarkent Yenişehir Büyük Camiinde imamlık yapmaktadır. Abdulvelihan hocam, çalışmaları duyduktan hemen sonra, Mehmet Kerim ile aynı düşünceler içinde dilekçesini yazar ve pek çok kişinin bu yönde hareket etmesini sağlar. Bu arada Abdulvelihan hocam için anlatılan ilginç bir olayı anlatmakta yarar var.

Komünist Çin hükümeti karşılığında en büyük engel olarak gördükleri İslâm'ı ve inanç birliğini yıkmak için 8 aylık üğünüş (8 aylık eğitim) adı altında bir kamp oluşturur. Eğitim ile hiçbir alakası olmayan bu kamplarda, bütün imamlar, dini görüşlerini açıklamak zorunda bırakılırlar. Başta, kimseye birşey olmayacağı sadece fikir alış veriş yapılabileceği, kimsenin fikrinden dolayı suçlanmayacağı teminatı verilen bu toplantıda, imamların gerçek fikirleri öğrenilmiş ve tehlikeli gördükleri imamlar sisteme karşı geldikleri ve halkların kardeşliğine zarar verdikleri gerekçesiyle tutuklanmıştır. Halk tarafından sevilen ve sayılan imamlar, daha sonraları çeşitli tehditlerle İslâm aleyhinde propaganda yapmaya zorlanmışlardır. Abdulvelihan hocam'da bu toplantıya katılmamak ve köy köy dolanarak İslam aleyhinde propaganda yapmamak için, sahte bir kaza sonucu topal kalma numarası yapmış ve bir yıl topal gezmiştir.

Muallim Ömer Bey

Bu tür eğitim kamplarından biri de, 6 aylık üğünüş (6 aylık eğitim) adı altında öğretmenler ve aydınlar için düzenlenmiştir. Aynı yöntem izlenerek, Türk milliyetçisi olanlar tutuklanmış ve idam edilmiş veya zorla komünizm propagandası yaptırılmıştır. Çok iyi bir öğretmen ve ileri görüşlü bir aydın olan ve Mehmet Kerim'in "Onun gibi birkaç kişi daha olsaydı, vatanımız bu hale düşmezdi" dediği Ömer Kurban, toplantılara katılmamak için her yolu denemiş ve sonunda boğazını ustura ile keserek intihara zorlanmıştır. Ve aynı sebepten dolayı Kabul Razi adında bir öğretmende Konuşehir camiinin minaresinden atlayarak intihara zorlanmıştır.

Müslüman Türk hakının her şeyden aziz bildikleri vatanlarından ayrılmaları ve yabancı bir ülkeye hicret etmelerinde bu tür acı olayların büyük etkisinin olduğu muhakkaktır. Hicretin temel sebeplerinden biri de bütün bu insanlık dışı muamelelerin özgür dünya kamuoyunda duyurulmasıdır.

O dönemde Mekit'te öğretmenlik yapmakta olan Yusuf Ahun'da hicrete katılmış ve Yarkent'e gelerek çalışmalara iştirak etmiştir.

6 ayı gizli olmak üzere 20 ay kadar süren bu çalışmalar ve yazılan dilekçeler sonucunda, Afganistan Büyükelçiliğinden dilekçe yazarlar için formlar gönderilir. Bu formların doldurulup gönderilmesinden yaklaşık 1 ay sonra, mahalle karakolları tarafından dilekçe sahiplerine tebliğat yapılır. Buna göre, hicrete katılacak olanlar üç kafileye ayrılmışlardı, ve ilk kafilenin 15 gün süre zarfında Yarkent, Toluk orta okulunda toplanmaları gerekmektedir.

17 Mayıs 1961 tarihinde ilk kafele, yüksek duvarlarla çevrili olan toluk orta (lise) okulun avlusunda toplanır. Toplanan halkın ellerinden tapuları alınır. Altın, gümüş vs. gibi değerli eşyalarına el

konur. Parası olanlar da, Afganistan'da geri almak koşuluyla paralarını Çin bankasına yatırmaya zorlanır. Kafileye katılanların yanlarında bir iki yatak yorgan ve kap kacak dışında hiç bir şeyleri yoktur. Yiyecek olarakta, karne ile aldıkları ekmeklerden, hicret için ayırdıkları kurutulmuş ekmekleri vardır.

17 Mayıs günü kafilenin toplanmasına rağmen, halk çeşitli bahanelerle, okul avlusunda bekletilir. Bu arada dışarı ile bağlantı kurmaları yasaktır. Sürekli olarak polis yönetiminde tutulmaktadır. Önemli olan bir konuda, Doğu Türkistan'lıların Kaltahıtay (Kısa Çinli) dedikleri bir komiserin bu yolculuk için Pekin'den gönderilmiş olmasıdır. Okul avlusunda, polis gözetiminde, günlerce bekletilen halk, sadece, suda haşladıkları şalgam ve kuru ekmekle beslenirler.

Ayrıca okul bahçesinde kaldıkları 1 haftalık süre zarfında, kafilede bulunanlara komünizm lehinde propaganda yapılmış, zulüm altında, esaret altında yaşamaktansa vatanından, anne-babasından ve bütün dostlarından ayrılmayı göze alan halka, daha önce verilen vaadlerin hiç birini yerine getirmeyen komünist Çin hükümeti kalmaları için yeni vaadlerde bulunmuştur. Bunun yanında kampta bulunanların hepsinin, Doğu Türkistan'da kalan akrabalarının listesi alınarak endişe yaratılmaya çalışılmıştır. Nitekim, kafileye kocasının yanında katılan bir kaç kadın, hicretlerinden sonra; anne ve babalarına kendileri yüzünden işgençce edileceği endişesi ile kafileden ayrılmıştır.

Takvimler 24 Mayıs 1961 tarihini gösterirken, kafileyi Afganistan sınırına götürecektir olan kamyonlar gelir. 34 aileden meydana gelen 128 kişilik kafile eşyaları ile birlikte 4 kamyonu sıkışırlar. Yanlarında Kaltahıtay ve 10 polis ile yola çıkmaya hazırdırlar.

Yarkent halkı meydana toplanmıştır. Uğurlamaya gelenler, her hangi bir garantisi olma-

yan bu yolculuğa kardeşlerini uğurlamanın buruk sevincini ve endişesini taşımaktadır. **Halk hala hangisinin daha iyi olduğuna karar verememiştir. Ağır bir zulmün bulunduğu vatanlarında yaşamak mı? daha zordu, yoksa, güvenilmezliğine pek çok kanıtlamış komünist Çin Hükümetinin imzaladığı antlaşmaya sadık kalacağını umarak, yolculuk riskine atılmak mı?**

O günlerde henüz 6 yaşlarında olan Oktay Razık (Bozkurt) hiç unutmadığı bir anısını şöyle anlatmaktadır. "Meydanda toplanan, bizi uğurlamaya gelen halk ve vatanlarından ayrılmak zorunda kalan bizler son derece üzgündük. Vedalaştıktan ve dualar okunduktan sonra, bizlere tahsis edilen kamyonlara bindik. Tam bu sırada Hesen Molla adında yaşlı biri bizlere yaklaştı, ve hiç bir zaman unutamadığım, hicretimizin gayesini özetleyen şu sözleri söyledi.

"Şimdi sizler özgür dünyaya, Kızıl Çin'in Doğu Türkistan halkına yaptığı zulümleri anlatmak ve bağımsız Doğu Türkistan'ı kurana kadar canla başla çalışmak için gidiyorsunuz. Fakat gün gelirden bu amacımızı ve biz kardeşlerinizi, unutacak olursanız; emin olun ki, kıyamet gününde iki elimiz yakanızda olacaktır."

Doğu Türkistanlı öğretmenler

••
TÜRKMENLER

PETROL
Sanayi ve Ticaret A.Ş.

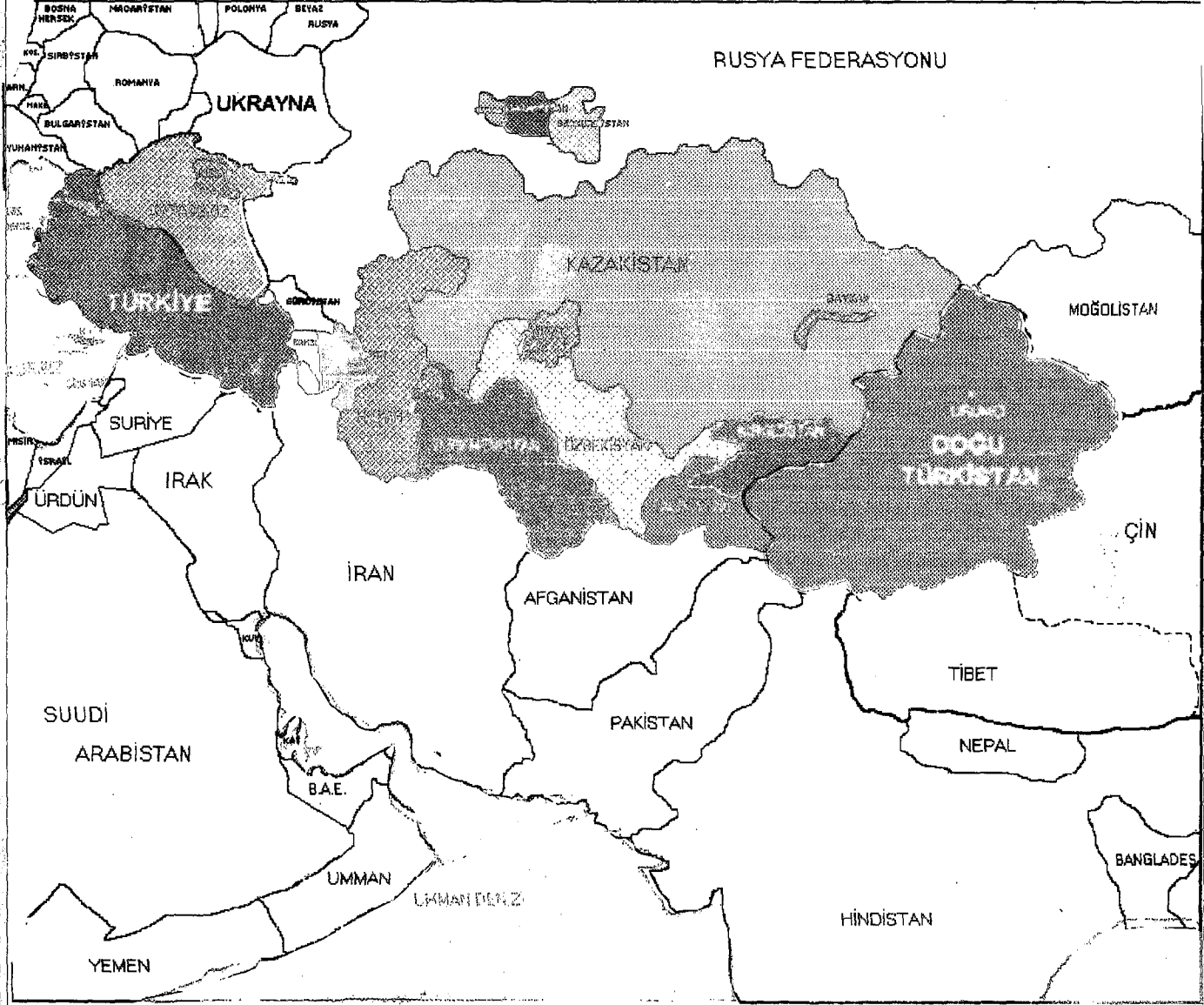
BP

AKARYAKIT BAYİİ

Ahmet Türkmén
Yönetim Kurulu Başkanı

Tel: 231 92 92
Fax-Tel: 222 66 66
Fatih Mah. Çevreyolu No: 140 KAYSERİ

DOĞU TÜRKİSTAN ÇİN İŞGALİNDE

1.828.418 km²
(Türkiye'mizim yaklaşık 2.5 katı)
yüzölçümü ile 35 milyon müslümanın yaşadığı
bir Türk Yurtdur.